

Emberek az embertelenségben: Rónai Mihály András és báró Szalay Gábor

A magyarországi holokauszt minden kétséget kizáróan az egyik legtragikusabb és legtraumatikusabb eseménye hazánk modern kori történelmének. 1941 és 1945 között a hazai zsidóság vérvesztése – Randolph L. Braham számítása szerint – 564 507 főre volt tehető.¹ 1944 előtt a háborús munkaszolgálat, az 1941-es kamenyec-podolszki deportálás, valamint az 1942-es újvidéki razzia következtében mintegy félszázezer zsidó veszítette életét. Az ország 800 ezer fős zsidó közösségének helyzete azonban a német megszállás előtt mindezeknek a sajnálatos eseményeknek az ellenére is jobb volt, mint a környező államokban, ahol a soraikat véres pogromok tizedelték, és 1942-től megindult a koncentrációs táborokba történő deportálásuk.²

1944. március 19., Magyarország német megszállása azonban döntő változásokat hozott a zsidóság helyzetében (is). Március 29-től a zsidókat hatágú sárga csillag viselésére kötelezték, majd zár alá vették vagyonukat, és bezárták műhelyeiket, üzleteiket. 1944. május 15-én pedig a németek, a magyar hatóságok közreműködésével, megkezdték a vidéki zsidóság deportálását.³

Bár a deportálások miatt széleskörű társadalmi ellenállás nem bontakozott ki, akkor és a későbbiekben is számos olyan ember akadt, aki életének és egzisztenciájának kockáztatása árán is törekedett zsidó honfitársai megmentésére. Közéjük tartozott báró Szalay Gábor (1878–1956), a Magyar Királyi Posta korábbi (1928–1935) vezérigazgatója. A báró 1944. november 6-tól 1945. február 13-ig bújtatta a József körút 37/39. szám alatt található lakásában Rónai Mihály Andrást (1913–1992), a zsidó származású költőt, publicistát, egyik legtermékenyebb olasz műfordítónkat,⁴ illetve annak feleségét, Gábor Marianne (1917–2014) festőművészt.⁵

Családtagjaival ellentétben a hamis papírokkal rejtőzködő Rónai Mihály András túlélte 1944–1945 fordulóján Budapest ostromát, és az azzal egyidejűleg tomboló nyilaskeresztes terrort. Hálája jeléül 1945. március 17-én levelet küldött Szalaynak, mely-

¹ BRAHAM, 2015, 1485.

² ROMSICS, 2012, 59.

³ ROMSICS, 2005, 263.

⁴ BÉLÁDI-RÓNAY, 1986, 413.

⁵ Gábor Marianne a neves festő, Szőnyi István (1894–1960) festőiskolájában nevelkedett, majd tanulmányait a Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskolán folytatta. Számos alkotását őrzi a Magyar Nemzeti Galéria és a Budapesti Történeti Múzeum, továbbá több külföldi, elsősorban olaszországi közgyűjtemény. Erőteljes arcképei, karakteres emberábrázolásai, illetve lírai hangvételű figurális és tájképei ismertek. Mindezek mellett művein megörökítette a holokauszt borzalmainak is. (Gábor Marianne életútját bővebben lásd: S. NAGY, 2002.)